

Helinä Ääri

Superleikkurin silpomat

Broilereihin kohdistuva väkivalta Topi Paalasen, Tuomari Nurmion ja Harry Salmenniemen runoissa

Sivuutetut siivutetut

Se ei halua ymmärtää
että superleikkuri pyörii lähistöllä
ja että sen terät silpovat
pehmeää siipikarjaa
Ne pyörivät parven keskellä
ja koneen toinen pää ulostaa kanapyöryköitä
(*Karvainen sielu* = K 51)

Tuomari Nurmion kokoelmassa *Karvainen sielu* (1994) ilmestynyt runo ”Superleikkuri pyörii” kuvaa kanoihin kohdistuvaa väkivaltaa. Runo käsittelee sitä, mitä Suomessa tehdään joka vuosi yli 63 miljoonalle, reilun kuukauden ikäiselle kananpojalle, joita ihmiset kutsuvat broilereiksi (Suomibroileri, 2016): poikaset silvotaan kuoliaiksi ja sitten heidän kalmonsä survotaan yhteen. Tämä laajamittainen broilereiksi nimitettyihin kanoihin kohdistuva väkivalta on yksi perusasioista arkemme taustalla, sen arjen, johon kuuluu kanojen ruumiista tehtyjä pyöryköitä, leikkeleitä, suikaleita ja kissanruokaa. Tätä väkivaltaa kutsutaan broilerintuotannoksi. Tuotantoketju pyrkii piilottamaan väkivallan ihmisiltä, ”kuluttajilta”, jotta väkivaltaa vastustettaisiin mahdollisimman vähän ja se voisi jatkua.

Tässä artikkelissa tutkin kahta runoa ja yhtä runokatkelmää, joissa paljastetaan broilereihin kohdistuvaa väkivaltaa. Tuomari Nurmion runon lisäksi käsittelem Topi Paalasen nimetöntä runoa (2007) *Saimaan runokiertue* -blogista (= S) ja katkelmaa Harry Salmenniemen kokoelmasta *Texas, Sakset* (= T, 2010). Kysyn, millä keinoin nämä runot tekevät broilereihin kohdistuvaa väkivaltaa ihmisille näkyväksi. Broilerintuotannon väkivallan pitäminen piilossa on menestyneen tuotannon ehto. Siksi piilotetun väkivallan paljastaminen on väkivallan vastustamista. Siten myös runous, joka näyttää eläintuotannon väkivaltaisuutta, vastustaa sitä.

Elävät ihmiset kohtaavat eläviä broilereita vain harvoin. Silti esimerkiksi Suomessa useimmat ihmiset ovat elämänsä aikana läheisissä tekemisissä lukemattomien kuolleiden broilerin kanssa. Tuomari Nurmion runossa mainituissa kanapyöryköissä on samaan pyörykkään

muussattuna osia monesta eri linnusta. Siksi pyöryköitä lounaakseen syövä ihminen voi ateriansa aikana koskettaa huulillaan ja kielellään palasia kymmenien, jopa satojen broilerin ruumiista. Hänen ei kuitenkaan tarvitse ajatella tekevänsä niin, sillä lounaalla mikään ei yleensä muistuta kanoista, jotka ovat kärsineet, kuolleet, ja nyt lautasella.

Tätä mahdollisuutta olla ajattelematta väkivaltaa kanapyöryköiden takana ekofeministi Carol Adams kuvaa poissaolevan viittauskohteen käsitteellä. Eläimet ovat liha-aterioiden poissaolevia viittauskohteita (*absent referents*). Jokainen liha-ateria vaatii, että ainakin joku eläin on elänyt. Syöminen voi kuitenkin yleensä alkaa vasta, kun tuo eläin on kuollut.¹ Eläimen ruumiin palasien on välttämättä oltava läsnä, mutta itse eläimen on välttämättä oltava poissa. Hänet tehdään poissaolevaksi tappamalla hänet. (Adams 2015a, 20–22.)

Lihansyönnin akti edellyttää myös sitä, että ruumiiden palasien sijaan lautasella havaitaan ruokaa. Sitä varten ruumiit muokataan näyttämään vähemmän ruumiilta ja enemmän ruoalta. Esimerkiksi broilereilta poistetaan lähes aina ainakin pää, jalat, höyhenpeite ja sisäelimet. Yleensä ruumiit myös leikellään, silputaan tai murskataan ja sekoitetaan muihin aineisiin, kuten vehnä jauhoihin tai oranssiin marinadiin. Lisäksi eläimet tehdään määritelmällisesti poissaolevaksi nimeämällä heidän ruumiinsa palaset uudelleen esimerkiksi fileesuikaleiksi tai kanapyöryköiksi. (Adams 2015a, 21.)

Toisen olennon tekeminen poissaolevaksi viittauskohteeksi on itsessään väkivaltainen teko. Samalla se on keino oikeuttaa toisen väkivaltainen kohtelu ja sivuuttaa hänen kärsimyksensä. Se on toisen olennon subjektiivisuuden kieltämistä. Kun jostakusta tehdään poissaoleva viittauskohde, hänestä tehdään jotain, jota voi kuluttaa ja käyttää. Syötävien eläinten tekemistä poissaoleviksi viittauskohteiksi perustellaan heidän lajillaan – sillä, että he eivät ole ihmisiä, vaan kanoja, sikoja, lehmiä, lampaita tai lohia. Ihmisistä tehdään poissaolevia viittauskohteita muun muassa heidän sukupuolensa ja ”rotunsa” perusteella. Esimerkiksi seksuaalinen väkivalta on toisen tekemistä poissaolevaksi viittauskohteeksi: toisen kohtelua objektina, hänen itsemääräämisoikeutensa kieltämistä. (Adams 2015a, 22–29.)

Lihantuotantokanan vakiintunut nimitys ”broileri” tulee englannin sanasta *broil*: pariloida, paahattaa, grillata, paistaa. Nimitys itsessään on tapa tehdä broilereista poissaolevia

---

¹ Joitakin eläimiä, kuten ostereita, ihmiset syövät myös elävältä.

viittauskohteita. Puhumme heistä kuin he olisivat kypsennettyjä jo eläessään. Broileri on suorasukaisen sortava nimitys, joka kertoo ihmisten tietyille kanoille määrittämästä käyttötarkoituksesta. Tiettyjen kanojen nimeäminen broilereiksi korostaa näiden kanojen välinearvoa ihmisille. Käsitteen kaikenlaisessa käytössä on suuri riski ihmisten etäännyttämiseen ja vieraannuttamiseen elävistä kanoista, ja esimerkiksi broilerintuotannon kriittisen tutkimuksen ehkä keskeisin kirjoittaja, ekofeministi Karen Davis (1995; 2009; 2014) on valinnut puhua ensisijaisesti kanoista, ei broilereista.

Broileri-nimityksen epäeettisyydestä huolimatta pidän nyt ymmärrettävyyden vuoksi välttämättömänä käyttää sitä. Tarkoitan broilerilla kanaa, jota pidetään ainoastaan lihantuotantoa varten ja jonka ruumiin ihmiset ovat jalostaneet ja risteyttäneet mahdollisimman tehokkaaksi lihaksenkasvattajaksi ja samalla terveydeltään heikoksi. Lisäksi sisällytän broilerin käsitteeseen sen tyypilliset elinolosuhteet teollisessa eläintuotannossa: broilerit elävät ahtaasti valtavassa, samanikäisten kananpoikasten joukossa lattialla kirkkaassa valaistuksessa, hämäräjaksot ovat lyhyitä ja ruoka lihasten nopeaa kasvua edistävää.² Strategisen essentialismin³ hengessä käytän broileri-sanaa väliaikaisena nimityksenä tässä tilanteessa, jossa ihmiset teollisesti tuottavat itseään varten muita eläimiä. Käytän broileria työkäsitteenä, jonka tarkoitus on tehdä piilotettu broileri havaituksi.

Hot Wings

Olen Chick-broileri
kavereille vain Hot Wings.
Vanhempani olivat hyvin urasuuntauneita,
jäivät mulle vähän etäisiksi
mut mä hengaan paljon frendien kaa!
Ehkä mullakin on vähän samoja
urasuunnitelmia
ku mutsilla ja faijalla.
Kai musta tulee
hunajamarinoitu broilerin rintafilee
tai Hornets!
(S)⁴

---

² Broilerin elinolosuhteista ks. esim. Davis 2009 ja Toivio 2009.

³ Strateginen essentialismi on Gayatri Spivakin muodostama käsite, joka tarkoittaa politiikkaa, jossa tunnustetaan esimerkiksi laji-, rotu- ja sukupuolikategorioiden muuttuvuus ja tulkinnanvaraisuus, mutta kategorioita voidaan silti käyttää tilanteissa, joissa niiden käyttö edesauttaa niihin perustuvan sorron lopettamista. (Spivak 1990, 11–15.)

⁴ Blogimerkinnän otsikko oli ”Topin uusin eläinaiheinen runo”. Blogi on poistettu joulukuussa 2015, mutta olen lainannut runon tähän kokonaisuudessaan.

Topi Paalasen *Saimaan runokiertue*⁵ -blogissa vuonna 2007 julkaisemassa runossa nuori broileri kertoo itsestään ja miettii tulevaisuuttaan. Hän kutsuu itseään nimillä, joita yleensä käytetään vasta kuolleiden broilerin ruumiista tai niiden osista: Chick-broileri, Hot Wings. Nimien tarkoitus on määritellä ruumiita uudelleen ruoaksi, mutta runossa niitä käytetään toisin. Hot Wings on tavallinen nimitys linnun osille. Outo siitä tulee, kun lintu käyttää sitä itse, ollessaan vielä kokonainen ja elävä.

Ruumiiden uudelleenmäärittelyyn vakiintuneiden sanojen yllättävä käyttö tekee arkisen huomaamattomasta uudelleenmäärittelystä näkyvää. Paalasen runon teema on uudelleenmäärittely väkivallan muotona. Runo näyttää, miten broilereista tehdään poissaolevia viittauskohteita määrittelemällä heidät uudelleen. Ruumiiden määrittely ruoaksi on yleensä ihmisille näkymätön prosessi, koska valtakulttuurissamme on hyväksytty alistaa osa olennoista kulutushyödykkeiksi. Prosessi jää piiloon myös siksi, että lopputuotteita, kuten Hot Wingsejä, on tarjolla kaikkialla. Kuin olisi aivan normaalia, että siellä täällä on paikkoja, joissa kaupitellaan jonkun ruumiinosia. (Adams 2015b, 14; Aaltola 2015, 292–295.)

Paalasen runon aihe ei ole nuoren broilerin elämä, vaan se, mikä hänestä tulee elämänsä jälkeen: rintafilee tai Hornets, siivistä ehkä tulisesti maustettuja. Runon nuori broileri tietää, että hänen elämänsä saavuttaa tarkoituksensa vasta jonkin aikaa hänen kuolemansa jälkeen. Elämän tarkoitus on kuolla ja tulla sen jälkeen lihanjalostusprosessin tuotteeksi. Nuorella broilerilla ei ole mitään syytä tehdä suunnitelmia elämäänsä varten. Elämässä erilaisia mahdollisuuksia on vain vähän, mutta lihanjalostuksen tarjoamien kuolemanjälkeisten mahdollisuuksien kirjo askarruttaa nuorta broileria. Runo toimii ironisena kommenttina broilerinlihamarkkinointiin, jossa myös jätetään broilerin elämät heidän kuolleiden lihojensa taakse.

Pyhä liha

Harry Salmenniemen *Texas, sakset* (2010) on laaja kollaasirunoteos, jossa käsitellään paljon eläimyyden ja ihmiseläimyyden väkivaltaisia ja tuskaisia puolia. Teksti on toteavaa ja usein

---

⁵ *Saimaan runokiertue* järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 2006, ja alussa mukana olivat Paalasen lisäksi Juha Rautio ja Samuli Laurikainen. Poikkitaiteellinen kiertue liikkui purjeveneellä pitkin Saimaata. Runokiertueen oma blogi on poistettu vuonna 2015, mutta runokiertueesta kerrotaan tällä hetkellä lyhyesti sirkus- ja musiikkiyhdistys Agit-Cirkin internet-sivuilla. (Agit-Cirk 2014.)

listamaista ja toisteista. Runoteoksen loppupuolella on aukeama, jolla rinnastetaan Jeesuksen ja broilerin kuolemisia. Siinä Jeesuksen kuoleman kulttuurinen näkyvyys vertautuu broilerin kuoleman näkymättömyyteen. Aukeaman yläreunassa kuvaillaan Jeesuksen kuolemaa: ”te voitte katsoa minua nyt kun vuodan kuiviin. / *tämä illallinen on viimeinen illallinen* / katsokaa minä roikun ristillä / minä leikin nyt roikkuvani ristillä / jonkinlaisena extrana voi mainita että olen jumalan poika”. Kuolema on kuvailtu näytöksenä, jossa kuiviin vuotaminen on tuotu ihmisten katsottavaksi, ja on harkittu, mitä kaikkea voidaan mainita.

Aukeaman keskellä on viisi säettä, joista jokainen alkaa kuvalla krusifiksista. Säkeissä Jeesus toistelee riippuvansa ristillä ja heittelee kannustavia ja elämänmyönteisiä sutkauksia: ”Hei hei Paavali ja Pietari eteenpäin sanoi mummo lumessa ja kyllä te tiedätte mitä tarkoitan tällä nyt kun riipun ristillä, sanoi Jeesus”. Ristillä riippumisesta puhuttaessa leikkisät heitot tuntuvat vierailta ja korostavat siten ristinkuoleman lohduttomuutta ja väkivaltaisuutta, joka arkipuheessa rististä jää usein piiloon.

Samalla tavalla Topi Paalasen runossa nuoren broilerin leikkisän lakoninen kuvaus itseensä kohdistuvasta väkivallasta tekee tavallisesti sivuutetun väkivallan näkyväksi: ”Kai musta tulee / hunajamarinoitu broilerin rintafilee / tai Hornets!” Paalasen runon puhujabroilerin liki hilpeä rentous sekä hädän ja tuskan poissaolo hänen puheestaan tuottaa runoon outoutta. Puhuja on emoton kivulloinen poikanen tuhansien muiden samaan pulaan joutuneiden joukossa, eli hänen tilanteensa on ilmiselvästi hätäinen ja tuskainen. Sama tuskan ja hädän mainitsematta jättäminen luonnehtii myös suurinta osaa lihamarkkinoinnista. Ironisoimalla tätä vaikenemista runo osoittaa sen olemassaoloon ja tarkoituksellisuuteen.

Salmenniemen pääsiäisaukeaman alareunassa puhutaan broilerin kuolemista:

hyvää pääsiäistä sinulle
hyvää broileria sinulle
tiedätkö miten juuri sinun broilerisi valmistetaan?
tiedätkö miten se on päätynyt juuri sinun lautasellesi?
on parempi että et tiedä
(T)

Pääsiäisenä juhlitaan sitä, että kuolemalla ristillä Jeesus voitti synnin ja kuoleman. Juhlitaan lunastetuksi tuleamista, juhlitaan ylösnousemista. Runo muistuttaa, että keskeinen osa nykyistä tapaamme viettää pääsiäistä on syödä teollisessa eläintuotannossa kidutettuja eläimiä. Juhlassa, jossa iloitaan ylösnousemuksesta ja elämästä, syödään äärimmäiselle

väkivallalle alistettuja eläimiä. Tällainen väkivaltainen juhlinta on mahdollista, koska väkivalta sivuutetaan määrittelemällä väkivallan tuotteet ruoaksi. Pääsiäisaterian broileri on lihaa, ei lintu.

Marian Scholtmeijer kirjoittaa, että kuvauksilla ei-inhimillisten eläinten kärsimyksistä halutaan usein kuvata ihmisten kärsimyksiä. Yksi väkivalta pannaan edustamaan toista väkivaltaa, kuten silloin, kun jonkun ei-inhimillisen eläimen kärsimys pannaan edustamaan Kristuksen kärsimystä. (Scholtmeijer 1993, 62–63.) Salmenniemen runokatkelmä liittyy yhteen Jeesuksen ja broilerit, pitkänperjantain uhrin ja ihmisten pääsiäisenviettotapojen lukemattomat uhrin. Katkelmassa broilerin kärsimys ei kuitenkaan ole väline kuvata Kristuksen kärsimystä. Molemmat kärsimykset tapahtuvat todella, Kristuksen ja broilerin.⁶

Runossa puhutaan ”juuri sinun” broileristasi ja ”juuri sinun” lautasestasi. Lukijaa puhutellaan korostaen hänen yksilöllisyyttään, mikä muodostaa vastakohtan lautasella olevaan broileriin, jonka kaikki yksilöllisyys on riistetty. Carol Adams kirjoittaa, miten tuotantoeläimistä puhutaan yhtenä massana käyttämällä sanoja kuten ”liha”. Lihaa käytetään ainesanana (*mass term*) samalla tavalla kuin vettä, steariinia tai rautaa. Tynnyrilliseen vettä voidaan lisätä ämpärillinen vettä ilman, että vesi muuttuu. Steariini ja rauta pysyvät steariinina ja rautana riippumatta niiden määrästä. Lihasta puhutaan, kuin se olisi samanlaista: kuin lihatynnyriin voitaisiin lisätä ämpärillinen lihaa tynnyrin sisällön laadun muuttumatta. Asiasanoilla viitataan asioihin, jotka eivät ole yksilöllisiä. (Adams 2007, 23–26; Adams 2015b, 22; Adams 2012, 119–120.) Lihan käyttäminen asiasanana lupaa, että jos Salmenniemen runon broilerinsyöjä ottaa pääsiäisaterialla lisää broileria, hän ottaa lisää sitä samaa, mitä söi äsken.

Jopa kaikesta yksilöllisyydestä riisuttu lihamuusi on kuitenkin aina peräisin joidenkin tiettyjen ainutkertaisten olentojen ruumiista. Broilerin tappaminen ja ruumiin lisääminen muiden pääsiäisenä syötävien broilerinruumiiden sekaan ei ole broileriaineen lisäämistä samaan broileriaineeseen. Silti broileria käytetään useammin asiasanana kuin viittaamassa lintuyksilöihin. Broilerintuotantoa ja -kulutusta ilmaistaan yleensä massana, ei tapettujen lintujen lukumääränä (ks. esim. MTK 2014). Salmenniemen runossa ”juuri sinun broilerisi”

---

⁶ Vakiintunein ihmisten pääsiäisjuhliä varten tapettava eläin on lammas. Broilereita on tapettu Suomessa vasta reilun viiden vuosikymmenen ajan. Tämä lyhyt historia, broilerinlihan mietous ja sen myyminen halvalla ovat tehneet helpoksi broilerinlihan markkinoinnin kaikissa luokka-asemissa eläville ihmisille kaikenlaisten arki- ja juhlaruokien raaka-aineeksi. Viime vuosina luomubroilerinliha ja yksilöidyillä ”kotitiloilla” kasvatettuina myytävät broilerinlihat ovat auttaneet juhlavuuden ja erityisyyden mielikuvien liittämässä broilerinlihaan, jota on enemmän totuttu markkinoimaan arkisella helppoudella.

saattaa, riippuen siitä, millaisia ja miten käsiteltyjä ruumiinosia aterialla syödään, sisältää osia monesta broilerista.

Salmenniemen runo esittää avoimia kysymyksiä broilerintuotannosta ja teollisesta eläintuotannosta yleensä. Se näyttää lukijalle broilerien kärsimystä ja yleisiä tapoja suhtautua siihen. Se esittää kysymyksiä piilottamisen järjestelmästä eläintuotannossa, ja vaikkei se suoraan kritisoi piilotettua väkivaltaa, jo pelkkä kyseenalaistaminen toimii väkivallan vastustamisena. Väkivallan piilottamisesta kysyminen on väkivallan paljastamista. Piilottaminen on ei-näyttämistä, ei-paljastamista, ja siksi piilottamisen paljastaminen on piilottamisen vastustamista.

Seinät, lukot, aidat, häkit

Puhuessaan Paavo
on aivan liian rauhallinen
vaikka onkin maalainen
Kuuden voltin sähköpaimen pitää
sen ajatukset laitumella
märehtimässä apilaa

Se ei halua ymmärtää
että superleikkuri pyörii lähistöllä
(K 51)

Tuomari Nurmion ”Superleikkuri pyörii” alkaa runon puhujan kuvauksella Paavosta. Kuvaus kattaa runon ensimmäisen säkeistön ja alun toisesta. Paavo on puhuessaan liian rauhallinen. Hänen ajatuksensa pidetään laitumella märehtimässä. Toisessa ja kolmannessa säkeistössä puhuja kuvailee, miten lähistöllä pyörivä kanantappokone toimii. Toinen säkeistö alkaa puhujan toteamuksella, ettei Paavo halua ymmärtää tämän superleikkurin olemassaoloa.

Paavon ei tarvitse ymmärtää, koska hänen lautasellaan on ruokaa, ei ruumiita. Paavon on mahdollista olla ajattelematta kanoja, joista kanapyörökät on tehty, koska kanapyörökät eivät enää ole kanoja. Ruumiiden uudelleenmäärittely ruoaksi mahdollistaa väkivallan sivuuttamisen ja kanojen unohtamisen.

Kyse ei kuitenkaan ole vain siitä, ettei Paavo halua eikä hänen tarvitse ajatella kanapyörököidensä taustoja. Paavoja myös aktiivisesti estetään ajattelemasta kuolevia kanoja.

”Kuuden voltin sähköpaimen” pitää hänen ajatuksensa siellä, missä niiden halutaan pysyvän. Sähköpaimen aittaa Paavon ajatukset hänelle määrätylle laitumelle, missä ne harmittomina ja vaarattomina märehivät apilaa. Paavon ajatukset kuvataan märehtijäksi, eli esimerkiksi vuoheksi tai lampaaksi. Yleisimmin Suomessa laitumella märehtimiseen liitetään kuitenkin lehmät.

Laidun on ristiriitainen alue. Toisaalta laitumeen liittyy voimakkaita ja myönteisiä mielikuvia vapaudesta: keväällä ulospäässeiden vasikoiden kirmailusta ja jalkojen heittelystä, mahdollisuudesta syödä ja märehtiä miten haluaa lämpiminä kesäpäivinä. Toisaalta laitumen vapaus on aidattua ja näennäistä vapautta. Lehmät ovat sähköpaimennettuina laitumilla, koska ihmiset haluavat heidän maitoaan ja lihaksiaan. Laitumella märehtivät lehmät myös saavat ihmiset liittämään teolliseen eläintuotantoon mielikuvia luonnollisuudesta, perinteisestä karjankasvatuksesta ja eläinten tyytyväisyydestä. Siten lehmien päästäminen laitumelle palvelee osaltaan tehotuotannon imagonkohotuksessa. Se saa rauhalliset Paavot ajattelemaan, ettei kanapyöryköidentuotantokaan voi olla kovin hirveää, kun lehmätkin kerran ovat laitumilla ihan kuin ennen vanhaan. Laidun on mielikuva, jota teollinen eläintuotanto käyttää kieltääkseen oman olemassaolonsa ja väittääkseen, että elämme yhä pienviljelyn aikaa.

Ajatusten aidattu laidun muodostuu kuvaksi siitä, mitä teollinen eläintuotanto pyrkii tekemään kuluttajille: syöminen esitetään vapaan subjektin valintoina, mutta tämä vapaus aidataan näkymättömän lihansyöntinormin avulla. Paavon ajatuksia ei päästetä eläintuotannon alueelle, jota esseisti Antti Nylén kutsuu Vyöhykkeeksi. Vyöhyke on paikka, johon useimpien on kiellettyä mennä. Siellä tapahtuu asioita, jotka salataan muulta maailmalta. Vyöhykkeen olemassaolo perustuu rajaan. Samalla Vyöhyke on yhtä muun maailman kanssa: se on muusta maailmasta riippuvainen ja muu maailma kuvittelee olevansa siitä riippuvainen. (Nylén 2015, 23–35.) Eläintuotanto on piilotettua, mutta jatkuvasti läsnä. Keskeisenä oikean tiedon salaamisen keinona on väärän tiedon levittäminen (Nylén 2015, 25, 33).

Ajatus jonkinlaisesta Vyöhykkeestä on osa monen kriittisen eläintutkijan luonnehdintaa teollisesta eläintuotannosta. Esimerkiksi Barbara Noske kirjoittaa globaalista eläinteollisuudesta (*global animal industrial complex*). Se on verkosto hallituksia, sotilaallisia toimijoita ja yrityksiä. Kompleksi pyrkii piilottamaan julmuuksiaan muun muassa levittämällä näkemystä, jonka mukaan ei-inhimillisiä eläimiä kohtaan tunnettu myötätunto on turhaa, harhaista ja vähäpätöistä. (Noske 1997, passim.) Vaikka Paavo voisi päättää haluta ymmärtää,

että teurastamon superleikkuri silppuaa lähistöllä kanoja hänen kanapyöryköihinsä, hänen ei olisi helppo selvittää, mitä teurastamolla tarkalleen tapahtuu. Hänen ymmärtämisen haluaan väheksyttäisiin. Paavon on paljon helpompi vain jatkaa pyöryköiden syömistä.

Paavo siis syö pyöryköitä ja pysyy tyytyväisenä. Sähköpaimenen rajaaman laitumen ulkopuolella on tarjolla sotkua, pahoinvointia ja väkivaltaa. Nurmion runon kolmannessa säkeistössä selviää, että runon puhujaa, joka on valinnut ymmärtää ainakin jotain läheisestä superleikkurista, ”alkaa aina oksettaa”, kun ”pahin nälkä on voitettu”. Neljännessä ja viimeisessä säkeistössä puhuja vertaa omaa suhtautumistaan kanapyöryköihin Paavon suhtautumiseen. Puhuja on sisäistänyt lihansyönnin normin, vaikka se aiheuttaa hänelle kuvotusta. Vaikka hän ei herkuttele yhtä tyytyväisenä kuin Paavo, hänkin mieluummin syö kanapyöryköitä kuin jättää ne syömättä:

Olen liian lähellä
tuotteen alkuperää
En voi herkutella
läheskään niin tyytyväisenä kuin Paavo
(K 51)

”Superleikkuri pyörii” sijoittuu teurastamon sisätiloihin ja aidatulle ajatusten laitumelle. Seinät ja aidat muistuttavat siitä, miten yhteiskunnan koko väkivaltakoneisto tukee eläinteollisuuden harjoittamaa piilotettua väkivaltaa. Runon leikkuri pyörii yhteiskunnassa, jossa pelkästään leikkurin toiminnan kuvaamisesta ja kuvien jakamisesta jaetaan tuomioita. Oikeusjärjestelmä on piilottamisen puolella. Superleikkuri leikkaa paitsi broilereita, myös lihantuotantoon kohdistuvan kritiikin: se on kuva siitä, miten institutionalisoitu väkivalta suojelee itseään. Vaikka etsimällä etsisi broilerin kärsimystä nähdäkseen, se on vaikeaa. Sitä hankaloittavat toisaalta lait, toisaalta konkreettiset seinät, lukot, aidat ja häkit.

Lopulta on aina kyse niistä: seinistä, lukoista, aidoista ja häkeistä. Niihin on aina palattava, myös tutkimuksessa, sillä niiden takana ja sisällä elävät ne eläimet, ne ainutkertaiset yksilöt, joiden vuoksi eläintuotantoa koskevaa tutkimusta tehdään. Eläimiä koskeva tutkimus ei saa jäädä ”intellektuaalisten väristysten” (Weisberg 2014, 109) hakemiseksi, vaan siinä on uskallettava kuvitella ja tavoitella maailmaa ilman superleikkureita. Eläintuotantoa koskevan tutkimuksen tavoite on oltava teollisen eläintuotannon lopettaminen (Sorenson 2014, xvi–xvii; xxxi): seinistä, lukoista, aidoista ja häkeistä luopuminen.

Broilerin kokemus

Kriittinenkin puhe broilerintuotannosta on usein varsin ylimalkaista puhetta kärsimyksestä. Siitä, miten yksittäiset kanat kokevat yksittäiset asiat elämässään, puhutaan harvoin, ja siitä on vaikea puhua. Tämä selittyy osittain kanojen valtavalla määrällä. Yksittäiseen broileriin tutustuminen on vaikeaa. Topi Paalasen ja Tuomari Nurmion runoissa pyritään sanomaan jotain kanojen kokemuksista. Molemmissa runoissa puhutaan joistakin konkreettisista väkivallan muodoista broilerien elämässä ja siitä, miltä ne kanoista tuntuvat tai miten kanat niihin reagoivat.

Kummassakin runossa puhutaan siitä, että broilerit ovat käytännössä aina osa suurta broilerijoukkoa. Paalasen runon broileri kertoo ”hengaavansa paljon frendien kaa”, mikä on oikeastaan hänen ainoa vaihtoehtonsa. Broileri toteaa, että vanhemmat ovat jääneet hänelle vähän etäisiksi, ja niin he todella jäävät – koska broilerit kuoriutuvat hautomakoneessa, yksikään broileri ei koskaan saa tuntea vanhempiaan. Broilerien sanotaan usein elävän ”parvessa”, mutta oikeasti he elävät vain suuressa joukossa samanikäisiä poikasia. Kanaparvi on pieni toisilleen tuttujen kanojen vakiintunut yhteisö, jossa on eri-ikäisiä kanoja, joiden välillä on erilaisia suhteita.

Parven sijaan broilerit elävät epäparvessa. Heitä on samassa tilassa yleensä kymmeniä tuhansia, eli aivan liikaa, jotta kaikki voisivat tuntea toisensa. Näin broilereita estetään muodostamasta säälliseen kananelämään kuuluvia sosiaalisia suhteita (Raussi 2009, 156–157; Telkänranta 2004, 24). Kukaan ei kasvata heitä, ei opeta erilaisia käytännön taitoja, kuten kanaparvessa elämisen sosiaalisia sääntöjä. Lukemattomien tuntemattomien broilereiden joukossa elävät broilerit piilotetaan yksilöinä myös toisiltaan, ei vain ihmisiltä. Tällaisen elämän kutsuminen runossa ironisesti ”frendien kaa hengaaiseksi” muistuttaa sosiaalisesta kaaoksesta, jossa broileri joutuu viettämään koko elämänsä.

Myös Nurmion Superleikkurissa puhutaan parvesta, vaikkei mitään parvea oikeastaan ole. Superleikkurin terien sanotaan pyörivän ”parven keskellä”. Nurmion runo on sikäli erikoinen, että kanojen teurastaminen on harvinainen runon aihe, etenkin, kun runossa kuvataan kanojen reaktioita tapetuksi tulemiseen:

Suipot nokat louskuttavat ilmaa
Linnut säpsähtelevät

kuin sekunnin osia
olisi leikeltä pois niiden liikkeistä
(K 51)

Säpsähtely ”kuin sekunnin osia olisi leikeltä pois liikkeistä” on todenmukainen kuvaus tappamista seuraavien heijastusliikkeiden viimeisistä vaiheista. Kun kana on tapettu, sen ruumis liikkuu edelleen jonkin aikaa: kana saattaa lentää tai sätkiä. Kanojen katkeavat elämät ja kuolemassa säpsähtely näkyvät myös runon katkonaisessa, välimerkittömässä rytmissä. Runon virkkeet ovat puheenomaisia ja toteavia, mutta säerajojen palasiksi katkomia.

Nurmion runossa kanoja koskettavat vain koneet. Superleikkuri silpoo kanat sisuksiinsa ja ”koneen toinen pää ulostaa kanapyörköitä”. Koneen suorittaman tappamistyön likaiset jäljetkin, veri ja muu ruumiista roiskunut aine, siivotaan pois ilman, että ihmisten tarvitsee koskea niihin: ”Lattiat huuhdotaan ruiskuilla puhtaiksi / Leveät kaakelikourut kuljettavat / jätteen murskaamoon”⁷

Ihmiset koskettavat vasta kanapyörköitä. ”Superleikkuri pyörii” sanallistaa etäisyyttä, jota ihmiset pitävät eläviin ja kuoleviin kanoihin. Superleikkurin terät, jotka pyörivät kanojen keskellä, tuovat mieleen toisen koneen, joka nykyään pyörii kanojen keskellä ennen teurastusta, ettei ihmisten tarvitsisi koskea kanoihin. Niin sanottu kanapöimuri on broilerin lastauskone, jossa kumiset, pyörivät ”sormet” keräävät broilerit kasvatushallin lattialta liukuhihnalle ja hihnalta teurastamolle vietäviin laatikoihin.

Tuotannon koneellistuminen on mahdollistanut sen, että suurin osa väkivallasta, jolle kanat alistetaan, voidaan jättää koneiden tehtäväksi (ks. esim. Davis 2009, passim.; Toivio 2009, passim.). Useimmat maailman joka vuosi tapettavista miljardeista broilereista kuolevat erilaisissa superleikkureissa. Yksittäisten ihmisten ei juuri tarvitse kohdata yksittäisiä kanoja ja tappaa heitä omin käsin.

Kananmurha

---

⁷ Kanapyörköitä ulostavaa konetta kuvaavasta runosta on luettavissa viittaus Juice Leskisen vuonna 1981 julkaistun *Ajan henki* -levyn kappaleeseen ”Kone”. Kappaleessa lauletaan koneesta, joka ”vielä meidät muusiksi hakkaa / tämä kone aina käy eikä koskaan lakkaa / tämä kone meidät jalostaa ja pakkaa / on lapset ruokaa sen ja aikuiset on kakkaa”. Kone ”käy ilman käyttäjää”. Myös Nurmion runossa terät vaikuttavat pyörivän kuin itsestään ”parven keskellä”.

Topi Paalasen runossa broileri on päähenkilö ja puhuja. Chick-broileri tarkastelee ihmisyhteisöä, josta runo paljastaa enemmän kuin broileriyhteisöstä, vaikka se näennäisesti kuvaa jälkimmäistä. Runo antaa broilerin kokemuskulman ihmisten toimintaan. Broileripuhuja on omaksunut päämääräkseen sen päämäärän, jonka ihmiset ovat hänelle määränneet. Omat suunnitelmat on häneltä kielletty.

Karen Davis kuvaa teollista eläintuotantoa järjestelmäksi, joka toteuttaa eläinten kansanmurhaa, *animal genocide*. Davis käyttää sanaa kansanmurha samassa merkityksessä kuin *genocide*-käsitteen vuonna 1944 muotoillut Raphael Lemkin. Lemkinin mukaan kansanmurhassa ei ensisijaisesti ole kyse tietyn ryhmän jäsenten tappamisesta vaan heidän identiteettinsä ja elämäntapansa tuhoamisesta ja niiden korvaamisesta sortajan valitsemalla elämäntavalla. Samalla tavalla kanoihin kohdistuvassa kansanmurhassa ei ole kyse pyrkimyksestä hävittää kanat olemasta, vaan pyrkimyksestä luoda kanat uudelleen siten, etteivät he enää ole mitään muuta kuin ruokaa. Kanojen kansanmurhassa kanojen terveys, perheet ja muu sosiaalinen elämä tuhotaan ja korvataan ihmisten tuottamalla kanakonstruktioilla. (Davis 2014, 176–177.)

Paalasen runon nuorena broilerissa ihmisten kanoihin kohdistama kansanmurha, *kananmurha*, on jo toteutunut. Kana hänessä on jo korvattu ”broilerilla”. Runo käsittelee tuttua fantasiaa siitä, että hyväksikäytetyt haluavat tulla hyväksikäytetyiksi: syödyiksi, lyödyiksi, raiskatuiksi. Tätä ajatusta toistetaan jatkuvasti esimerkiksi eläinperäisten tuotteiden mainoksissa, joissa eläimet kauppaavat omaa ruumistaan ja eritteitään iloisina, kiimaisina ja innokkaina (Adams 2015b, passim.; Aaltola 2015, 293). Tämä fantasia auttaa pitämään todelliset hyväksikäytetyt ja heidän kokemuksensa poissaolevina.

Paalasen runon puhujabroileri sanoo, että hänen urasuunnitelmansa ovat samoja kuin ”mutsilla ja faijalla”. Tässä kohtaa runo antaa broilerintuotannon käytännöistä virheellisen kuvan, sillä perättäisiä broilerisukupolvia kohdellaan tuotannossa eri tavoin. Tämä johtuu siitä, että broilerintuotanto perustuu rodunjalostuksen lisäksi risteyttämiseen, eli se on hybridijalostusta. Niin sanottujen vanhempaispolven kanojen pitää vielä pystyä tuottamaan paljon jälkeläisiä, mutta tuotantopolven kanojen pitää tuottaa vain paljon lihaa. Siksi tuotantopolvi on vielä vähän sairaalloisempaa kuin vanhempaispolvi. Lihantuotannossa olevien broilerien vanhemmat eivät päädy kauppoihin hunajamarinoituiksi rintafileiksi. (Broilerien hybridijalostuksesta ks. Toivio 2009, 15–16; Ääri 2015.)

Broilerintuotannon sukupolvijärjestelmästä on julkisesti tarjolla melko vähän tietoa, eikä *Saimaan runokiertue* -blogissa julkaistun runon lukijan voi olettaa tietävän, ettei lihantuotantobroilerin vanhemmista valmisteta Hornetseja. Sukupolviyksityiskohtaa lukuun ottamatta runon broilerintuotanto vastaa todellisuuden broilerintuotantoa. Siksi on hyvin mahdollista, että Paalasen runoa on luettu todenmukaisena kuvauksena broilerintuotannosta. Tällaisessa luennassa lukija jää siihen käsitykseen, että vaikka broilerien elämä on toisilleen vieraaksi jäävien sukupolvien ketju, samanlainen elämänkaari kuitenkin toistuu sukupolvesta toiseen.

Ajatus sukupolvien samanlaisena toistuvasta elämästä luo mielikuvaa jatkuvuudesta ja siitä, että vaikka broilereita on kohdannut hautomakoneessa kuoriutuneiden tragedia, äärimmäinen juurettomuus, heillä kuitenkin on edes kohtalonyhteys vanhempiinsa. Näin runoon muodostuu perusteetonta lohdullisuutta, joka kätkee broilerien hybridijalostuksen väkivaltaisuudesta sen, että se tuottaa loputtomasti pohjatonta ja avutonta poikasen yksinäisyyttä. Perusteetonta lohdullisuutta korostaa se, että koko lyhyt runo rakentuu broileripuhujan ja hänen vanhempiansa samanaikaisen vierauden ja kohtaloiden samanlaisuuden ympärille. Neljän virkkeen runossa vain ensimmäinen virke ei käsittele poikasen suhdetta vanhempiinsa.

Tällaiset poikkeukset pääsääntöisesti todellisuutta vastaavissa kaunokirjallisissa teksteissä on vastaanotossa välillä tulkittu virheiksi silloin, kun kyseessä on ollut marginalisoidusta ryhmästä kirjoittaneen valtaväestöön kuuluvan tekijän teksti. Esimerkiksi Jari Tervon romaani *Layla* (2011), jossa muun muassa päähenkilö on kurdi, sai suomenkurdeilta kritiikkiä kurdikuvauksen virheistä (Löytty 2013, 267–268). Marginalisoidun ryhmän jäsenistä ryhmän ulkopuolelta kirjoittavan ihmisen on pyrittävä ennen kaikkea tekemään oikeutta heille, joista kirjoittaa (Donovan 2016, 92–93). Broilereista kirjoittaessaan kuka tahansa ihminen on marginalisoidusta ryhmästä kirjoittava valtaväestöön kuuluva tekijä, jonka eettinen velvollisuus on huomioida se mahdollisuus, että lukija tulkitsee todenmukaiselta näyttävän broilerintuotantokuvauksen todenmukaiseksi. Tällaisessa tapauksessa todenmukaisuudesta poikkeava teksti tulee helposti antaneeksi broilereista väärää tietoa, mikä palvelee broilerintuotantoa.

Lopuksi

Piilotettu väkivalta on teollisen eläntuotannon keskeinen toimintatapa – niin keskeinen, että koko järjestelmän voi katsoa rakentuvan tukemaan sitä. Kaikki mikä paljastaa piilotettua väkivaltaa murentaa teollista eläntuotantoa. Broilerintuotannossa broilerien tuskasta ja hädästä vaietaan. Siksi siitä puhuva runous toimii broilerintuotantoa vastaan. Broilereita kuvaavat runot voivat vähitellen auttaa lopettamaan broilereihin kohdistuvan sorron.

Paalasan, Salmenniemen ja Nurmion runot vievät lukijoitaan todellisia broilereita kohti tekemällä heihin kohdistuvaa väkivaltaa meille näkyväksi. Runot kuvaavat konkreettista broilereihin kohdistuvaa väkivaltaa: sosiaalisen elämän ja lintujen omien päämäärien kieltämistä, ahtauteen pakottamista ja tappamista. Runot kuvailevat kanojen kokemuksia väkivallasta. Lisäksi ne kuvaavat epäsuoraa väkivaltaa, kuten ruumiiden paloittelua ja uudelleenmäärittelyä ruoaksi, joka tukee varsinaista eläviin kanoihin kohdistettua väkivaltaa. Runoissa tehdään kanakäsitystemme ontoutta näkyväksi näyttämällä niitä äärimmillen vietyinä ja ironisoituina. Runot osoittavat, että runoudella on voimaa levittää tietoa teollisesta eläntuotannosta. Toisaalta Paalasan runon epätodenmukainen kuvaus broilerintuotannon sukupolvijärjestelmästä myös muistuttaa, että tämän voiman mukana tulee se erityinen vastuu, joka liittyy marginalisoitujen eläinten kuvaamiseen.

Kaikki kolme runoa näyttävät, miten broilerintuotannossa kanayksilön elämä järjestelmällisesti tuhoaan. Broilerin tekeminen poissaolevaksi viittauskohteeksi on keino kätkeä tuhoava väkivalta ja sen uhrin, keino irrottaa kanapyörykät taustastaan. Kun poissaolevaksi tekemisen prosessi näytetään esimerkiksi runossa, väkivalta ja uhrin tulevat esiin. Kanapyörykät, rintafileet, Hot Wingsit ja pääsiäisateriat paljastuvat satutettujen kanojen ruumiiksi.

Lähteet

K = Nurmio, Tuomari 1994: *Karvainen sielu*. Helsinki: WSOY.

S = Paalanen, Topi 2007: Topin uusin eläinaiheinen runo. Blogissa *Saimaan runokiertue*. http://runokiertue.blogs.fi/2007/07/12/topin_uusin_elainaiheinen_runo~2624691/ [Päivitetty 12.7.2012, haettu 12.10.2015]

T = Salmenniemi, Harry 2010: *Texas, Sakset*. Helsinki: Otava.

Aaltola, Elisa 2015: Tappava rakkaus: Itsepetos, empatia ja tarkkaavaisuus. Teoksessa Elisa Aaltola & Sami Keto (toim.): *Eläimet yhteiskunnassa*. Helsinki: Into.

- Adams, Carol J. 2015a/1990: *The Sexual Politics of Meat. A Feminist-Vegetarian Critical Theory*. New York: Bloomsbury.
- Adams, Carol J. 2015b/2003: *The Pornography of Meat*. New York: Lantern Books.
- Adams, Carol J. 2007/2006: The War on Compassion. Teoksessa Josephine Donovan & Carol J. Adams (toim.): *The Feminist Care Tradition in Animal Ethics*. New York: Columbia University Press.
- Adams, Carol J. 2012: What Came Before *The Sexual Politics of Meat*. The Activist Roots of a Critical Theory. Teoksessa Marianne DeKoven & Michael Lundblad (toim.): *Species Matters. Humane Advocacy and Cultural Theory*. New York: Columbia University Press.
- Agit-Cirk 2014: <http://agitcirk.com/fin/projektit/> [Haettu 27.12.2016]
- Davis, Karen 1995: Thinking Like a Chicken. Farm Animals and the Feminine Connection. Teoksessa Carol J. Adams & Josephine Donovan (toim.): *Animals & Women. Feminist Theoretical Explorations*. Durham: Duke University Press.
- Davis, Karen 2009/1996: *Prisoned Chickens, Poisoned Eggs. An Inside Look at the Modern Poultry Industry. Revised Edition*. Summertown: Book Publishing Company.
- Davis, Karen 2014: Anthropomorphic Visions of Chickens Bred for Human Consumption. Teoksessa John Sorenson (toim.): *Critical Animal Studies. Thinking the Unthinkable*. Toronto: Canadian Scholars' Press.
- Donovan, Josephine 2016: *The Aesthetics of Care. On the Literary Treatment of Animals*. New York: Bloomsbury.
- Löytty, Olli 2013: Kun rajat eivät pidä, eli mihin maahanmuuttajakirjallisuutta tarvitaan. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.): *Liikkuva maailma. Liike, raja, tieto*. Tampere: Vastapaino.
- MTK 2014:
https://www.mtk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteet_2014/helmikuu/fi_FI/broilerin_kulutus_kasvaa/ [Päivitetty 18.2.2014, luettu 17.10.2016.]
- Noske, Barbara 1997: *Beyond Boundaries*. Montreal: Black Rose Books.
- Nylén, Antti 2015: Vyöhyke – suomalaisen eläinoikeuskeskustelun vaiheita. Teoksessa Elisa Aaltola & Sami Keto (toim.): *Eläimet yhteiskunnassa*. Helsinki: Into.
- Raussi, Satu 2009: Kotieläinten massatuotannon eettiset kysymykset. Teoksessa Pauliina Kainulainen & Yrjö Sepänmaa (toim.): *Ihmisten eläinkirja. Muuttuva eläinkulttuuri*. Helsinki: Gaudeamus.
- Scholtmeijer, Marian 1993: Animal Victims in Modern Fiction. From Sanctity to Sacrifice. Toronto: University of Toronto Press.
- Sorenson, John 2014: Introduction. Thinking the Unthinkable. Teoksessa John Sorenson (toim.): *Critical Animal Studies. Thinking the Unthinkable*. Toronto: Canadian Scholars' Press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty 1990: *The Post-Colonial Critic. Interviews, Strategies, Dialogues*. Toim. Sarah Harasym. New York: Routledge.
- Suomibroileri, 2016: <http://suomibroileri.fi/fi/mika> [Päivitetty 2016, luettu 17.10.2016]
- Telkänranta, Helena 2004: *Kanojen maailma*. Loviisa: Sanasilta.

Toivio, Hilja 2009: *Suomen broilerintuotannon historia 1959–2009*. Sine loco: Suomen Broileryhdistys ry:n Suomalainen broilerintuotanto 1959–2009 -hanke.

Weisberg, Zipporah 2014: The Trouble with Posthumanism: Bacteria Are People Too. Teoksessa John Sorenson (toim.): *Critical Animal Studies. Thinking the Unthinkable*. Toronto: Canadian Scholars' Press.

Ääri, Helinä 2015: Mikä broileri on? Paistikananpojan pakenevat merkitykset. Lehdessä *Kulttuurintutkimus* 32:2.